

Hajnal Jenő:

Délvidéki magyar könyvtárak anyaországi kapcsolatai az összetartó „Kapocs” jegyében

Naponta tapasztaljuk, mióta ismét a délvidéki magyarság fejére nőtt a történelem, és szülőföldjén – mint mindig, mióta a nagypolitika ezt a nemzeti közösséget is kisebbségi létre ítélte – mind nehezebb megtalálnia önmagát és otthonát, hogy egyedüli fedezékünk és védelmezőnk mindenekelőtt kultúránk lehet. Életünknek talán már csak ez az egyetlen olyan csücske, ahol még megvannak azok a nélkülözhetetlen adottságok, amelyek hozzáértő és bölcs hasznosításával, új formák és lehetőségek kitalálásával még elviselhetetlen nincstelenségünkben is tömegeket mozgathatunk meg, s ugyanakkor színvonalas művelődési életet is élhetünk.

Ahhoz viszont, hogy a vajdasági magyarság művelődése életképpé válhasson, hogy életképességét megtarthassa, és hogy a létező és a létrehozandó magyar művelődési rendszerek ma és holnap is felvállalhassák a művelődési életfeltételek felkutatását és megteremtését, helyzetképünket, céljainkat és teendőinket, azaz „közös jövőnket” csak úgy fogalmazhatjuk meg, ha nem tévesztjük szem elől, hogy anyanyelvi és anyanyelvű kultúránknak sajátosak a követelményei és feltételei. Ennek legfőbb oka pedig az, hogy nemzeti közösségünknek jelenleg nem pusztán a biológiai megmaradásra, illetve a túlélésre van szüksége, hanem a nemzeti megmaradásra is, amelybe beletartozik művelődési, szociális és gazdasági fejlődésünk is. Viszont ezekkel párhuzamosan művelődési életünk, azaz anyanyelvi és anyanyelvű kultúránk életképességét kell létrehozni és megtartani. Ez pedig teljes összefogásunk esetében is hosszan tartó, sőt komoly, sokrétű és állandó segítséget igénylő feladat. Ebben pedig legtöbbit – mivel az egyetemes magyar nyelv és kultúra egységéről van szó – az anyaország segíthet, mint ahogy segít is.

Ezúttal tehát azokról a kapcsolatokról, pontosabban arról az anyaországi segítségnyújtásról szeretnék beszélni, amelynek köszönhetően nemzeti közösségünk minden megpróbáltatása ellenére létét, jellegét legalább kultúrájának abban a szegmenyében megpróbálhatta megvédeni, amelyet könyv-, olvasás-, könyvtárkultúrának szokás nevezni. Az utóbbi három évben ugyanis a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Határon Túli Magyarok Főosztálya, majd a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, az Országos Széchényi Könyvtár, több megyei és városi könyvtár, továbbá a Pro Hungaris Kulturális Értékközvetítő Alapítvány kitüntetett figyelmének és támogatásának köszönhetően tíz délvidéki, magyar érdekeltségű, közművelődési szerepet betöltő könyvtár társulásával létrehozott Kapocs Könyvtári Csoportnak sikerült megalapoznia egy olyan működő információs-módszertani könyvtári központot, amelynek elsődleges feladata lett a délvidéki magyarság anyanyelvű információellátásának segítése és a közművelődési, egyesületi, olvasóköri, iskolai könyvtárak fejlesztése; azoknak a kapcsolatoknak és emberi köteleknek az erősítése, amelyek még inkább segíthetik általában a délvidéki magyar kultúra továbbfejlesztését, de különösen az olvasáskultúra fellendítését, a magyar nyelvű könyv hatékonyabb beszerzését, elosztását és terjesztését, a magyar identitástudat őrzését, ápolását, a világ és az egyetemes magyar kultúra rendszerébe való szerves bekapcsolódását, kulturális örökségének megőrzését.

Számba venni mindazokat a kapcsolatokat, amelyek már korábban is kialakultak és ma is élnek a délvidéki magyar könyvtárak és az anyaország között, szinte lehetetlen. Célunk ezért néhány olyan összetartó kapocsnak a megemlézése, amelyek elsősorban az utolsó három évben fogták össze határokon átnyúló könyvtárközi együttműködésünket, és amelyek egyik segítőtje a Kapocs Könyvtári Csoport volt.

A könyvtári csoport meg-megújuló tevékenységében a legnagyobb sikert a Vajdasági Könyvtári Hírlevél első hat száma – mint egy-egy „kapocs” – jelentette, amelyekről a Magyar Szó című napilap újságírója úgy vélekedett, hogy „a közölt írások korántsem szigorúan szakmaiak: minden olvasót vagy irodalomkedvelőt érdekelhetnek”. A vajdasági magyar könyvtárosoknak ilyenféle fóruma és szócsöve sohasem volt még. Erre a lapra különösen most van nagy szükség, amikor vidékünkön általában az írásbeli kultúra, de különösen a magyar nyelvű írásbeli kultúra terjesztésének ügye kedvezőtlen helyzetben van. Sok más, eredendően anyagi és szociális ok mellett – úgy véljük – az olvasásra neveléssel, olvasástanítással hivatásszerűen foglalkozók elszigeteltsége is oka annak, hogy a könyv és az olvasás népszerűsítésének ügyét nem tudjuk elég hatékonyan képviselni. Mint ahogy már évek óta megoldatlan feladat a legújabb magyar nyelvű kiadványok itthoni beszerzése, terjesztése és könyvtári elhelyezése is. Megérett tehát az idő, hogy összefogjunk és megkeressük a mai viszonyokhoz illő formákat általában a magyar kultúra, de különösen az olvasáskultúra és a magyar nyelvű könyv népszerűsítéséhez. A könyvtári közlöny célja tehát nagy, útja nehéz, s mégis csak összefogásunkon múlik, hogy a vajdasági magyar könyvtárosok hírlevele olyanná válik-e, amilyennek megálmodtuk.

A következő „kapcsok” a vajdasági magyar könyvtárosok szakmai találkozóinak voltak. Az elsőre 1997 áprilisában került sor Könyvtár és kultúra a Vajdaságban címmel, társszervezője pedig a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Olvasószolgálati Szekciója volt. Az első próbálkozás után – egy évvel később – még nagyobb sikerű volt a zentai Városi Könyvtárban megrendezett helyismereti nap, amelynek rangos előadói dr. Gyuris György, a szegedi Somogyi-könyvtár igazgatója, dr. Lovászi Józsefné, a szegedi Somogyi-könyvtár helytörténeti csoportjának a vezetője és Miklós Jolánta, a szegedi Somogyi-könyvtár helytörténeti könyvtárosa volt. A tanácskozás-szeminárium a helyismereti és nem könyvjellegű dokumentumok feldolgozásának módszertani és gyakorlati megoldásait igyekezett alaposabban megvilágítani. A nagyszámú könyvtáros egyúttal megismerkedett a szabadkai Új Kép pedagógusoknak és szülőknek készülő folyóirattal, valamint a vajdasági könyvkiadók legújabb kiadványaival is. Hasonló sikerrel zárult a Vajdasági Magyar Könyvtárosok III. Szakmai Találkozója is, amelyet 1998 novemberében rendeztünk meg. A számítógépes nap rangos előadóinak részvételét a Békés Megyei Könyvtárnak és az újvidéki Magyar Tanszéknek köszönhetjük. Békéscsabáról előadással tisztelt meg a nagyszámú és lelkes hallgatóságot Honfi Pál informatikus, Litauszky Magdolna, a Békés Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese és Juhász Csilla, a vállalkozói információs szolgálat vezetője. Számítógépes tapasztalatait osztotta meg velünk dr. Csáky S. Piroska újvidéki egyetemi rendes tanár. A hozzászólásokat a szabadkai Bácsország című vajdasági honismereti szemle szerkesztőségének rövid bemutatkozása, néhány irodalmi műsor (a szabadkai Ballangó együttes összeállításai, valamint Domány Zoltán zentai Radnóti-érmes előadóművész és Boros Nándor muzsikusi műsora) és a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség Bácska és Bánság a szabadságharcban 1848-1849 című alkalmi kiállításának bemutatása, azaz népszerűsítése zárta. A szakmai találkozóhoz két tárlat is kapcsolódott: a Vajdasági Magyar Ünnepi Játékok Vajdasági Szép Magyar Könyv '98 című pályázatára beérkezett könyvek és Kosta Kuzman újvidéki festő, szobrász és költő önálló kiállítása. Az érdeklődők a negyedik szakmai találkozáson már a könyvtári rendezvények időszériás tapasztalatairól cserélhettek véleményt. Az összejövetel vendége a kiskunhalasi Városi Könyvtár volt, az elhangzott előadások pedig a Vajdasági Könyvtári Hírlevél 3. számában jelentek meg. Ötödik szakmai találkozásonkat 2000. január 7-én Bácsfeketehegyen Könyvtári és információs menedzsment címmel szerveztük meg, amelyet Stratégia és rugalmasság című előadásával Mikulás Gábor kecskeméti információs és Pr-tanácsadó vezetett be. A könyvtári munka minden apró

részletére kitérő, kézzelfogható előadást gyakorlati csapatmunka, majd pedig rövid bemutató és megbeszélés követte. A menedzsmentet Csapó Julianna újvidéki magiszter a könyvtáros szemszögéből vizsgálta meg, míg Vörös Anna, a magyarokanizsai József Attila Könyvtár vezetője a kisiskolások könyvtárhasználati szokásainak kialakításában szerzett tapasztalatait osztotta meg hallgatóságával. A szakmai találkozó vendégkönyvtárát, a kolozsvári székhelyű Erdélyi Heltai Gáspár Könyvtári Alapítványt Pillich László ügyvezető elnök mutatta be. A szakmai találkozót és az azt követő kétnapos képzést jelenlétével és hasznos tanácsaival megtisztelte Ambrus Zoltán, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, Kálóczy Katalin miniszteri tanácsos és Litauszky Magdolna, a Békés Megyei Könyvtár helyettes igazgatója is. Maga a szakmai találkozó az iskolai, egyesületi könyvtárakban, olvasóköri körökben stb. dolgozó, könyvtárosi szakképesítéssel nem rendelkező könyvtárosok részére szervezett könyvtárosi alapozó képzés bevezetője volt, amelyen több mint harminc hallgató vett részt. Az előadócsoporthoz vezetője dr. Csáky S. Piroska, az újvidéki Magyar Tanszék rendes tanára, közvetlen munkatársai pedig Csapó Julianna egyetemi tanársegéd és Gero Ibolya zentai könyvtáros voltak. A képzés programja a következő témaköröket ölelte fel: az iskolai, olvasóköri és egyesületi könyvtárak helye és szerepe közművelődésünkben; a könyvtári állomány, gyűjteményszervezés, -gyarapítás; állományfeldolgozás (elmélet és gyakorlat). A képzés résztvevői a tanultak begyakorlásán és rögzítésén kívül tartalmas eszmecsere, játékos vetélkedő és irodalmi műsor részesei is lehettek, és a vasárnapi istentisztelet után találkoztak nagytiszteletű Csete-Szemesi István református püspök úrral is. A Vajdasági Magyar Könyvtárosok VI. Szakmai Találkozójára épp a napokban kerül sor, célja pedig, hogy minél több könyvtáros megismerkedjen a határon inneni és túli könyvtári adatbázisokkal. Az augusztusi szakmai találkozót kétnapos tanfolyam egészíti ki a SZIREN-21 Integrált Könyvtári Rendszer felhasználásának mind jobb megismerése végett. Terveink szerint ezen a téren is folytatjuk az iskolakönyvtárakban, művelődési egyesületekben, olvasóköri körökben tevékenykedő magyar pedagógusok és más, térítésmentesen dolgozó, könyvtári képesítéssel nem rendelkező könyvtárosok szakmai alapképzését is.

A könyvet, az olvasás, a magyar kultúrát népszerűsítő rendezvények (író-olvasó találkozók, könyvkiállítások, könyvvásárok stb.) megszervezése elsősorban anyaországi és erdélyi, valamint hazai vendégművészek, irodalmárok, közművelődési munkások révén valósult meg. Tekintettel szűkös anyagi körülményeinkre a rendezvényeknek óriási sikere volt. Hiszen az utóbbi tíz év se háború, se béke testet, lelket megnyomorító állapota és a bombázások megpróbáltatásai után – amelyek közepette észre sem vettük, s csak most érezzük igazán, hogy az idő lassan áthajlott a mélységes és feneketlen éjszakába, amelyből kitörni, amelyből felocsúdni kellett -, már alig maradt valaki, hogy most, amikor a legnagyobb szükségünk van rá, ébresztőt fűjjon. Ezért érkezett közénk a budapesti Kaláka együttes, hogy az adventben, pontosabban 1999. december 12-e és 16-a között bejárja a délvidéki Tisza mentét, a Bánságot, Dél- és Közép-Bácskát, valamint hogy felkeresse az al-dunai székely-magyar közösségeket is. De még be sem fejeződött a világhírű zenekar körútja, máris elkezdődött Kilyén Ilkának, a marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata művésznőjének Téli regge című karácsonyi és Jött egy csoda című verses, zenés műsorának előadása ugyancsak az adventi bizakodás jegyében tíz újabb településen (Csantavér, Magyarokanizsa, Muzsla, Nagybecskerek, Kishegyes, Bácsfeketehegy, Magyarmajdány, Oroszlámos, Egyházaskér és Zenta).

(Intermezzóként jegyezném meg, hogy Kilyén Ilka marosvásárhelyi színművésznő 1998 áprilisában már járt nálunk. Akkor Tűz (Ballada a végvári sorsról) című műsorát több százan látták, hallották a magyarországi iskolában és a kisoroszi színházban. Mindkét helyen a közönségszervezés a könyvtárosokra és a helyi magyar művelődési egyesületek vezetőire

hárult. De talán még ennél is nagyobb élmény volt a művésznő nyugat- és közép-bácskai vendégszereplése 1998 szeptemberében. Doroszló, Gombos, Csonoplya, Bácsgyulafalva, Kishegyes és Bácsfeketehegy érdeklődő közönsége megható figyelemmel és kitárt szívvel fogadta a kisebbségi lét minden gondját-baját bemutató, a mű- és népköltészetnek a művészi esztétikum legmagasabb színjén megszólaló Ágról szakadt madár című egyórás műsort. A csángó magyarok szomorú sorsa talán még sosem szólhatott volna hitelesebben és megkapóbban a bácskai Duna-tájon, mint éppen akkor, amikor a szerb menekültáradat az itt élő magyarság minden értékét, szülőföldhöz való ragaszkodását lassan-lassan felőrölte, megkérdőjelezte. Hogy mennyire sikerült e két vendégszerepléssel elérni célunkat, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az adventi várakozásban az említett könyvtárak és művelődési egyesületek ismét vendégül látták a művésznőt karácsonyi műsorával (Karácsonyi rege), sőt ezúttal már a tiszteletdíj előteremtésében is jeleskedtek a helyi szervezők.

De a tavaly decemberi 21 fellépésén kívül négy előadással vendégszerepelt még 1999 szeptemberében Magyarkanizsán és Zentán a pécsi MárkuSzínház (Petőfi Sándor: A helység kalapácsa, Égig érő fa), két előadással novemberben és decemberben Bácsfeketehegyen és Topolyán lépett fel Domány Zoltán és Boros Nándor Századvég, ezredvég című verses, zenés összeállításával. A Kiriana együttes Topolyán gazdagította a Fehér Ferenc Napok rendezvénysorozat irodalmi részét. Valamennyi program főszervezője a Kapocs Könyvtári Csoport volt. Az idén vendégünk volt a budapesti Nap Kiadó két szerkesztője (Sebestyén Ilona felelős kiadó és Domonkos Mátyás akadémikus). De Domány Zoltán és Boros Nándor Századvég, ezredvég című verses, zenés összeállításával (Szenttamás), valamint a Kiriana együttes (Magyarkanizsa), Krnács Erika előadóművész (Szilágyi) és az újvidéki Telepi Rádió is (Ürményháza) a kapocs Könyvtári Csoport szervezésében tájolt. Legnagyobb híre és sikere a Magyar Kultúra Napja központi ünnepségének volt, amelyet az idén Zentán rendeztünk meg. A Kapocs Könyvtári Csoport csapata 2000. március 15-én részt vett a Haza a magasban elnevezésű milleniumi versmondó mozgalom első Kárpát-medencei vetélkedőjén, amelyet a Duna Televízió szervezett meg az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharc tiszteletére. A költészet napjának előestéjén, április 10-én a zentai Városi Könyvtárban tartotta első bemutatkozó estjét a Kapocs Versmondó Kör „Mögöltek egy legényt...” címmel Katona Edit magyartanár vezetésével.

Összefoglalva az elmondottakat az „összetartó kapocs” legnagyobb sikerének és kézzelfogható eredményeinek a Vajdasági Könyvtári Hírlevél első hat számának a megjelenését és az Interneten való elhelyezését; a Kapocs Könyvtári Csoport honlapjának kialakítását és állandó frissítését; a vajdasági magyar könyvtárosok rendszeresen megtartott szakmai találkozóit és a könyvtáros-képzettséggel nem rendelkező könyvtárosok első, alapozó tanfolyamát tartjuk; továbbá azt a szerteágazó és a könyvtári és könyvtárosi élet minden mozzanatára kiterjedő, kölcsönös anyaországi és délvidéki kapcsolatrendszer, amely látványos módon gazdagítja könyvtáraink dokumentumállományát, és amelynek köszönhetően nőtt magyar könyvtárosaink kisebbségi létükben igen-igen megfogyatkozott önbecsülése, szakmai tudása, anyanyelvi és anyanyelvű kultúrájába vetett hite akkor, amikor kollektív nemzetiségi létükben megcsorbítva, anyagi javaikban, művelődési életükben, iskoláikban és könyvtáraikban elszegényedve és egy újabb, az egész országra kiterjedő háborúval fenyegető létbizonytalanságban kell vallaniuk a jeles erdélyi költő, Dsida Jenő szavaival, hogy „szenvetésekre, megpróbáltatásokra való tekintet nélkül kell megállnunk a sarat ott, ahová végzetünk állított, Ha nem tudunk használni, akkor is használunk avval, hogy itt vagyunk, és eggyel többen vagyunk.”